

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Мадлен Данова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, член на научно жури, на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Област на висше образование – 2 Хуманитарни науки;

Професионално направление – 2.1 Филология

докторска програма Англоезична литература (Американска литература)

Автор: ас. Милена Ангелова Кацарска

Тема: **Парапозиции: предговарянето на преводна американска литература в България 1948-1998**

(Prepositions: Prefacing American Literature in Bulgarian Translation 1948-1998)

1. Общо описание на представените материали

Настоящата процедура за защита на дисертационен труд на тема „Парапозиции: предговарянето на преводна американска литература в България 1948-1998“ (*Prepositions: Prefacing American Literature in Bulgarian Translation 1948-1998*) за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 2 Хуманитарни науки; Професионално направление – 2.1. Филология, **докторска програма Англоезична литература (Американска литература)** е открита със заповед № Р33-2844 от 10.06.2019 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ). Автор на дисертационния труд е ас. Милена Ангелова Кацарска, докторантка на самостоятелна подготовка към катедра *Английска филология* от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Милена Кацарска комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- копие от диплома за висше образование (ОКС ‘магистър’)
- заповеди за записване в докторантура;
- заповед за провеждане на изпит от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността с успех отличен 6.00;
- протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;

- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;

Докторантът е приложил 4 броя публикации по темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Милена Кацарска е завършила сп. „Английска филология“ през 1994 г. със степен „Магистър“, като след това е придобила допълнителна квалификация по „Национализъм и литература“ през 2001 г. в Университета Стратклайд, Глазгоу, Великобритания. Зачислена е на свободна докторантура към к. „Английска филология“, ПУ „Паисий Хилендарски“ през 2016 г.

От 1995 г. Милена Кацарска преподава американска литература и култура в к. „Английска филология“, ПУ „Паисий Хилендарски“. Преподавала е и в СУ „Св. Климент Охридски“, както и в НБУ. Участвала е в международни и национални научни и научно-приложни проекти.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Представеният дисертационен труд по мое мнение е едно изключително интересно, нетрадиционно изследване на начините на присъствие на американската литература в българския културен и академичен контекст в епоха, която е идеологически натоварена и рестриктивна по отношение на свободното разпространение на идеи и културни артефакти.

4. Познаване на проблема

Докторантката показва изключително добро познаване на проблематиката и полето на изследване, като в същото време демонстрира и способност за критично и творческо преосмисляне на изследвания емпиричен материал.

5. Методика на изследването

Избраната методика на изследване, която се характеризира с интердисциплинарност, позволява на докторантката да предложи многостранно

изследване на проблема за рецепцията на американската литература и на образа на „американеца“ в българската култура, както и да направи критичен прочит на предговори и послеслови, които рядко влизат в ползрението на литературните критици, а могат да носят неподозирани послания.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Тръгвайки от на пръв поглед трудно обозримото поле на стотици предговори и послеслови (изготвената от Милена библиография от 1858 г. до 2010 г. обхваща около 450 предговора и послеслова) на различни по своите жанрови характеристики и историческа принадлежност преведени и публикувани в България произведения от американската литература, Милена успява да фокусира вниманието върху няколко от най-важните особености на този вид рецепция на чужда култура, като институционализирането на изучаването на една чужда култура и литература, специфичните гледни точки, които преводачът/авторът на предговора предлага като значими за приемащата култура, както и възможните модели за теоретизиране на този вид културна продукция. Така тя успява да „удържи“ в полето на научното изследване този толкова разнороден материал, избирайки два специфични случая, този на „предговарянето“ на „Чичо Томовата колиба“ от 1858 до края на двадесети век с повече от 35 издания и 20 предговора, от които поне половината могат да бъдат считани за оригинални, а не за препечатани от предишни издания, както и публикуването на български на сборника „Американците за Америка“.

Главата, посветена на „Чичо Томовата колиба“, се превръща в нещо като лакмус за тестване на изследователските хипотези на Милена, от една страна изграждайки „контекстуално-обусловена“ типология на жанра и от друга, давайки възможност за формулирането на едно по-широко разбиране на начина, по който идеологическите предпоставки влияят върху формирането и функционирането на жанровата система и институционализирането на литературното поле. Тя води и до едно по-обобщено изследване на въпроса за „расовите противоречия“ и неговото функциониране в контекста на българския „развит социализъм“. Така, на базата на направения анализ, тя формулира развитието на „вътрешно-ориентиран“ дискурс, който се превръща в основен дискурс на изследванията на американската култура и литература сред българските американисти от този период.

Като подкрепа на тази теза, Милена използва два емблематични предговора на преводни стихосбирки от чернокожи американски поети от 1960-те и 197-те години, този

на Леда Милева и на Николай Попов. Освен брилянтния анализ от гледна точка на защитаваната теза, тази глава предлага и много интересно „отклонение“ в търсене на лингвистичния и културологичен контекст на функциониране в българския език на думата „негър“ и нейните производни и синоними. Като цяло тези две глави показват силата на Милена Кацарска в интердисциплинарните изследвания и нейната оригинална изследователска мисъл, както и значимостта на темата за предговорите и послесловите на преводните произведения за разкриването на дълбочинните структури и процеси, които протичат в полето на дадена култура, в случая, българската.

По същия начин е изграден и анализът на другата основна емпирична глава, посветена на първият опит след вземането на властта от комунистическата партия в България за цялостно представяне на американската култура в нейното историческо развитие пред българския читател чрез публикуването на сборника „Американците за Америка“ през 1951 г. Използваният тук метод на „сгъстено описание“, заимстван от антрополога Гиъртц, помага на Милена да разгърне една много по-широка картина на рецепцията и контекстуализацията на американската литература на прага на нейното институционализиране като академична област на изследване в България във време на социално-обществени промени, които окончателно ще поставят България в сферата на влияние на СССР, възможно най-далеч от тази на САЩ. Анализът не се ограничава единствено до предговора на Богомил Райнов, а навлиза във всички аспекти на „живота“ на една преводна книга. Това се подсилва и от анализа на други два такива сборника с разкази, публикувани към края на разглеждания период, през 1976 и 1977 г., с предговори от Стефан Дичев и Кръстан Дянков, които показват една по-различна картина на „обговаряне“ на преводната литература в България.

Като цяло, широтата на анализа, както и усетът за намиране на значимите подробности, превръщат тази глава в самостоятелно литературно-критическо постижение, едновременно с нейното функциониране като един от стожерите на изследването. Съчетаването на антропологичния анализ с анализа, предложен от Genette през 1987 г., базиран на идеята за “*philological de rigueur*”, показва зрелостта на изследователката, а направените изводи обогатяват приносните моменти на този дисертационен труд.

Последната от аналитичните глави, посветена на живота и кариерата на Виктор Шаренков, разширява и обогатява картината на взаимодействието между двете култури и изграждането на българския академичен дискурс за културата и литературата на САЩ. Замислена като едно логично обобщение на опитите да се изгради българска школа в

интерпретацията на американската култура и литература, тя отваря вратите за следващи критически преосмисляния на процесите на проникване, влияние и „обговаряне“ на чужди култури и литератури.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Нетрадиционният поглед към процесите на „обговаряне“ на американската литература, който предлага представения труд, води до разгръщането на една широка картина на рецепцията на тази литература, която е едновременно строго научна и злободневна, с рационално изградени и доказани хипотези и в същото време, стъпила върху несигурната почва на (подо)чутото, на предаването от уста на уста, релативизираното почти до крайност знание и познание за реалността. Това превръща труда в много добър пример за процесите на хибридизация, които са една от най-характерните черти на съвременната епоха.

Другият съществен приносен момент е предложеният критичен анализ на „живота“ на няколко знакови произведения от американската литературна история в българския културен контекст и тяхната критическа рецепция, нещо, което не е правено досега и открива нови възможности за изследване на битуването на американската литература у нас. Дисертацията очертава и теоретична рамка, която може да послужи при анализа и на други културни контексти, неминуемо повлияни от периода на Студената война.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е представила четири публикувани статии по темата на дисертацията, които доразвиват и обогатяват направения критически анализ в дисертационния труд. Всички те показват един зрял изследовател на процесите на рецепция и институционализирането на критическия дискурс като част от цялостния културен контекст. Те са и доказателство за задълбоченото навлизане в американската литературна история и критика от страна на докторантката, както и за оригиналния ѝ поглед към процесите на изграждане на национална идентичност.

9. Лично участие на докторантката

Цялостното изследване е напълно оригинално, самостоятелно и задълбочено. То е плод на дългогодишните занимания на докторантката с проблемите на рецепцията и историята на американска литература и култура и показва изграден литературен критик и познавач на процесите, които са в основата както на формирането на национална

литература, така и на преразглеждането на националните канони, което е характерно за пост-националната епоха.

10. Автореферат

Докторантката е представила и автореферат на български език, който вярно и точно отразява както същността на представеното изследване така и очертава ясно приносните моменти.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Милена Ангелова Кацарска притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Американска литература“ като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’* на Милена Кацарска в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки; Професионално направление 2.1.Филология, докторска програма Англоезична литература (Американска литература).

09.06. 2019 г.

Рецензент:

/проф. д-р Мадлен Данова/